

**ความต้องการในการส่งเสริมปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านแบบล้านนา
ของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่**
**Needs for Extension on Local Lanna Home Garden Cultivation
of Farmers in Sansai District, Chiang Mai**

พุดธิสรค์ เครือคำ* พหล ศักดิ์คะหัตน์ สายสกุล ฟองมูล และกังสดาล กนกหงษ์
Phutthisun Kruekum*, Phahol Sakkatat, Saisakul Fongmul and Kangsadan Kanokhong

สาขาวิชาการพัฒนาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่ 50290
Department of Agricultural Development, Extension and Communications, Faculty of Agricultural Production
Maejo University, Chiang Mai, Thailand 50290

*Corresponding author: rungsun14@hotmail.com

Received: August 2, 2018

Revised: January 14, 2019

Accepted: February 8, 2019

Abstract

This study aimed to explore socio-economic, needs, and factors effecting farmers' needs for extension on local lanna home garden cultivation. Problems and barrier encounter, suggestions about plant local lanna cultivating extension. This quantitative study was consisted of 375 farmers in Sansai district area as a sample group. Questionnaire for data collection. Obtained data were analyzed by using descriptive statistics and multiple regressions analysis.

From research finding, it was found that most of the informants were female, 50 years old on average, and elementary school graduates. They had 4 family members, 1 family member of schooling age, and 3 household workforces on average. The informants had a household income for 13,816.80 Baht per month on average. They had a household land area covering 9.6 rai on average. They had received agricultural information 25 times per month and contact agricultural extension workers once a month on average. They had participated of agricultural activities 2 times per year, village traditional activities 2 times per year on average and training and field trip 3 times per year. They had experience growing plant for 16.8 years on average and most had a high level of knowledge and understanding about the plant local lanna cultivating. Findings showed that the farmers in Sansai district had a high level of needs for extension of the plant local lanna cultivating. Factor effecting of the wanting for extension of the plant local lanna cultivating of the farmer: family member, family labor member, family income, contact agricultural extension officer, training and field trip and experience in plant plantation of farmers.

Regarding problems encountered, the following were found: 1) diseases and insect pests damaged the agricultural products, 2) less water and not enough for agriculture in dry season. 3) price of agricultural product was fallen and 4) the farmers lacked knowledge or skill about planting and disease and insect pest management. Therefore, the farmers' suggestions were; training should be provided on the disease and insect pest management, fermented bio-extract production and agricultural products processing, irrigation planning, support for farmers group and there should be a continuous market for the agricultural products.

Keywords: needs for extension, home garden, local lanna

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกร 2) เพื่อศึกษาความต้องการในการส่งเสริมปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านแบบล้านนาของเกษตรกร 3) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการในการส่งเสริมปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านแบบล้านนาของเกษตรกร และ 4) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านแบบล้านนาของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ เกษตรกรในพื้นที่อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 375 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ

ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 50 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนปลาย มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4 คน มีสมาชิกวัยเรียนในครัวเรือนเฉลี่ย 1 คน มีจำนวนสมาชิกวัยแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 3 คน มีรายได้เฉลี่ย 13,816.80 บาทต่อเดือน มีพื้นที่ถือครองในครัวเรือนเฉลี่ย 9.6 ไร่ รับรู้ข่าวสารด้านการเกษตรเฉลี่ย 25 ครั้งต่อเดือน เกษตรกรมีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเฉลี่ย 1 ครั้งต่อเดือน

เข้าร่วมกิจกรรมและประเพณีของหมู่บ้านหรือชุมชนเฉลี่ย 2 ครั้งต่อเดือน เกษตรกรมีการเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับการทำการเกษตรเฉลี่ย 2 ครั้งต่อปี เกษตรกรส่วนใหญ่มีการเข้าร่วมการฝึกอบรมและศึกษาดูงานด้านการเกษตรเฉลี่ย 3 ครั้งต่อปี เกษตรกรมีประสบการณ์การปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านเฉลี่ย 16.8 ปี เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านอยู่ในระดับมาก ผลการศึกษาความต้องการในการส่งเสริมปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านแบบล้านนาของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าอยู่ในระดับความต้องการมาก ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการในการส่งเสริมปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านแบบล้านนาของเกษตรกร ได้แก่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนสมาชิกวัยแรงงานในครัวเรือน รายได้ในครัวเรือน การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร การเข้าร่วมการฝึกอบรมและศึกษาดูงานด้านการเกษตร และประสบการณ์การปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านของเกษตรกร

ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับการส่งเสริมปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านแบบล้านนาได้แก่ 1) โรคและแมลงทำลายผลผลิต 2) ในฤดูแล้งมีน้ำน้อยไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตร 3) ผลผลิตราคาไม่แน่นอน 4) ขาดความรู้ในการปลูกพืช และการป้องกันกำจัดโรคแมลงศัตรูพืช และเกษตรกรเสนอแนะว่า ควรมีการจัดอบรมเกี่ยวกับการป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรูพืช การทำน้ำหมักชีวภาพ การแปรรูป

ผลผลิตทางการเกษตร ควรวางแผนการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรในชุมชน สร้างเครือข่ายการผลิตทางการเกษตรร่วมกับชุมชน และควรมีตลาดรับซื้อผลผลิตอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: ความต้องการในการส่งเสริม สวนครัว
พื้นบ้านแบบล้านนา

คำนำ

ปัจจุบันหลักการพัฒนาชุมชน หน่วยงานพัฒนาได้เล็งเห็นและให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และได้ปรับเปลี่ยนแนวคิด วิธีการ และแนวทางในการพัฒนาชนบท โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่เน้นคนเป็นศูนย์กลาง โดยใช้ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นฐานสำคัญในการแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาการเกษตรที่เป็นรากฐานในการพัฒนาประเทศ โดยการดำเนินงานที่เน้นวิธีการทำงานของชุมชนและคนในท้องถิ่นนั้นๆ ได้มีบทบาทในการเรียนรู้ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมตามลำดับขั้นตอน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เพื่อกำหนดแผนงานและโครงการพัฒนาท้องถิ่นที่ตนเองอยู่ร่วมกับภาคส่วนต่างๆ ทั้งในและนอกชุมชน ซึ่งปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาชุมชน คือ การพัฒนาที่ต้องมาจากความต้องการของคนในชุมชน โดยคนในชุมชนและเพื่อคนในชุมชนที่เขาเหล่านั้นอาศัยอยู่ ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ปัญหาในหลากหลายเรื่องพร้อมกัน คือ ความเข้มแข็งของชุมชนนั่นเอง

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เป็นกระบวนการสร้างความตระหนักและแรงจูงใจให้เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อให้เข้ามาร่วมกันแก้ปัญหาหรือดำเนินกิจกรรมต่างๆ นอกจากนี้ จะช่วยให้สมาชิกในชุมชนมีประสบการณ์ที่สำคัญกับชีวิตจริงได้รับการฝึกฝนทักษะ (Valaisathien, 2002) หลักในการแสวงหาความรู้ทักษะการคิด วิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทำได้โดยการจัดการเรียนรู้เพื่อความเข้าใจเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน

และพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนหรือผู้ที่มีศักยภาพมากกว่าคนอื่น เป็นการสร้างผู้นำเพื่อการทำงานในชุมชน โดยมีหลักการสำคัญ คือ เชื่อว่าชาวบ้านหรือประชาชนเป็นหลักในการแก้ไขปัญหาของตนเอง หน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรภายนอกเป็นผู้กระตุ้นและสนับสนุนให้คนในชุมชนทำงานเพื่อชุมชนเอง และหลักการดังกล่าวได้ถูกนำมาใช้ในการวางแผนพัฒนาด้านการเกษตรทั้งในระดับเกษตรกรรายย่อย กลุ่มเกษตรกร ชุมชน และท้องถิ่นในวงกว้างอย่างแพร่หลาย โดยให้ความสำคัญในการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน ความต้องการพัฒนาในด้านต่างๆ จากคนในชุมชน เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปวางแผนและจัดทำโครงการพัฒนา เพื่อตอบโจทยความต้องการของคนชุมชนโดยรวม

อำเภอสันทรายเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งหน่วยงานพัฒนาด้านการเกษตรได้ดำเนินการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพของเกษตรกร โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาและส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชเศรษฐกิจชนิดต่างๆ และมีแผนการดำเนินงานส่งเสริมการปลูกพืชในระบบอินทรีย์ และการปลูกพืชผักสวนครัวพื้นบ้านตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และให้มีการดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย อย่างไรก็ตาม จากการดำเนินงานที่ผ่านมาจะเห็นว่า หน่วยงานพัฒนายังขาดการดำเนินงานส่งเสริมการปลูกพืชสวนครัวสำหรับใช้บริโภคในครัวเรือน และจำหน่ายในพื้นที่ชุมชนที่ยังไม่มีระบบงานส่งเสริมเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ตลอดจนขาดความต่อเนื่องทั้งนี้อาจเนื่องจากปัจจัยหลายประการ เช่น การขาดข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรในพื้นที่ส่งเสริมที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย การไม่ทราบข้อมูลความต้องการรับการส่งเสริมที่แท้จริงของเกษตรกร มีปัจจัยอะไรบางอย่างที่มีผลต่อความต้องการรับการส่งเสริมการปลูกพืชของเกษตรกร ตลอดจนขาดข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค ในการผลิตพืชของเกษตรกร ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการใช้ข้อมูลเพื่อวางแผนการดำเนินงานด้านการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร

ดังนั้น การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความต้องการในการส่งเสริมปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านแบบล้านนาของ

เกษตรกร โดยการพิจารณาถึงลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร ศึกษาความต้องการในการส่งเสริมปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านแบบล้านนา ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการในการส่งเสริมปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านแบบล้านนาของเกษตรกร นอกจากนี้ยังศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านแบบล้านนาของเกษตรกร จึงเป็นเรื่องที่สำคัญในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาและส่งเสริมการเกษตรของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนทั้งในและนอกพื้นที่อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้กลุ่มเป้าหมาย คือ เกษตรกรในเขตพื้นที่อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ทำการกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Yamane (1967) คำนวณโดยการกำหนดระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ได้กลุ่มตัวอย่าง 375 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยตรงจากเกษตรกรเป็นรายบุคคล วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ เมื่อตรวจสอบความถูกต้องแล้วนำไปวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package for Social Science: SPSS/PC) การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติเพื่อตอบวัตถุประสงค์ที่กำหนด ดังนี้ คือ 1) ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร และระดับความต้องการในการส่งเสริมปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านแบบล้านนาของเกษตรกร อธิบายโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) ซึ่งประกอบด้วยสถิติ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Arithmetic mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) 2) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมกับความต้องการในการส่งเสริมปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านแบบล้านนาของเกษตรกร เพื่อหาปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการในการส่งเสริมปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านแบบล้านนาของเกษตรกรโดยใช้สถิติการวิเคราะห์สหสัมพันธ์

เชิงพหุคูณ (Multiple regression analysis) และการวิจัยนี้ได้ดำเนินการวิจัยในช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2560 ถึง กันยายน พ.ศ. 2561

ผลการวิจัยและวิจารณ์

ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุอยู่ในช่วง 46-60 ปี โดยมีอายุเฉลี่ย 50 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ตอนปลาย มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4 คน มีสมาชิกในวัยเรียนเฉลี่ย 1 คน มีจำนวนสมาชิกวัยแรงงานเฉลี่ย 3 คน และส่วนใหญ่มีรายได้อยู่ระหว่าง 5,001-10,000 บาทต่อเดือน มีพื้นที่ถือครองในครัวเรือนเฉลี่ย 9.6 ไร่ และมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตรเฉลี่ย 25 ครั้งต่อเดือน ในรอบเดือนเกษตรกรมีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเฉลี่ย 1 ครั้ง มีการเข้าร่วมกิจกรรมและประเพณีของหมู่บ้านและชุมชนเฉลี่ย 2 ครั้งต่อเดือน มีการเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับการทำการเกษตรเฉลี่ย 2 ครั้งต่อปี มีการเข้าร่วมฝึกอบรมและศึกษาดูงานด้านการเกษตรเฉลี่ย 3 ครั้งต่อปี และเกษตรกรมีประสบการณ์การปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านเฉลี่ย 16.8 ปี ผลการศึกษาความรู้ความเข้าใจของเกษตรกรเกี่ยวกับการส่งเสริมการปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านแบบล้านนาพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการส่งเสริมปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านแบบล้านนาอยู่ในระดับมาก ส่วนความต้องการในการส่งเสริมปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านแบบล้านนาของเกษตรกรพบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีความต้องการในการส่งเสริมปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านอยู่ในระดับความต้องการมาก

ผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการในการส่งเสริมปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านแบบล้านนาของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยการวิเคราะห์เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม โดยใช้สถิติการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple regression analysis) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามกับตัวแปรอิสระหลายตัว ว่าตัวแปรอิสระแต่ละตัวมีความสัมพันธ์

ในทิศทางใด (เชิงบวกหรือเชิงลบ) กับตัวแปรตาม และมีความสัมพันธ์กันมากน้อยเพียงใด การวิเคราะห์ในการวิจัยครั้งนี้ใช้ตัวแปรอิสระทั้งหมด 15 ตัวแปร ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนสมาชิกวัยเรียนในครัวเรือน จำนวนแรงงานในครัวเรือน รายได้ในครัวเรือน พื้นที่ทำการเกษตรในครัวเรือน การรับรู้ข่าวสารด้านการเกษตร การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร การเข้าร่วมประเพณีของหมู่บ้านหรือชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับการทำการเกษตร การเข้าร่วมอบรมและดูงานด้านการเกษตร ประสบการณ์

การปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้าน และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการส่งเสริมการปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านเพื่อหาความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม คือ ความต้องการในการส่งเสริมปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านของเกษตรกร เมื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระแต่ละคู่พบว่า ไม่มีตัวแปรอิสระคู่ใดที่มีความสัมพันธ์กันมีค่ามากกว่า 0.80 ที่จะก่อให้เกิดปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระด้วยตนเอง (Multicollinearity) อันเป็นการละเมิดข้อสมมุติฐานที่กำกับเทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยพหุ (Prasithrathsint, 2003)

Table 1 Multiple regression analysis of factors effecting wanting in plant local lanna cultivating extension of farmers in Sansai district, Chiang Mai

Independent variables	Dependent variable		
	Needs of farmer		
	b	t	Sig
Sex	0.058	1.400	0.162
Age	-0.004	-1.893	0.059
Education level	-0.058	-9.54	0.314
Family member	0.066	3.020	0.003*
Family education member	0.023	0.840	0.402
Family Labor member	-0.072	-3.679	0.000**
Family income	-1.224E-5	-5.033	0.000**
Holding land area	0.004	1.456	0.146
Received agricultural information	0.000	-0.478	0.633
Contact with extension officer	-0.091	-3.996	0.000**
Participation of community traditional activities	-0.017	-1.550	0.122
Agricultural activities	-0.034	-1.227	0.221
Training and educational tour	0.088	3.787	0.000**
Experience in plant plantation	0.006	3.436	0.001**
Knowledge in plant plantation	0.011	1.622	0.106
Constant	3.374	21.037	0.000
R² = 0.224 (22.4%)	F = 0.689	Sig. F = 0.000	

* statistically significant level at 0.05, ** Statistically significant level at 0.01

จากผลการวิเคราะห์จะเห็นได้ว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนสมาชิกวัยแรงงานในครัวเรือน รายได้ในครัวเรือน การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร การเข้าร่วมการฝึกอบรมและศึกษาดูงานด้านการเกษตร และประสบการณ์ในการปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านล้านนาของเกษตรกร มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 0.05 คือ ความต้องการในการส่งเสริมปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านแบบล้านนาของเกษตรกร ทั้งนี้ตัวแปรอิสระทั้งหมด 15 ตัวแปร สามารถพยากรณ์หรืออธิบายการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรตาม คือ ความต้องการในการส่งเสริมปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านแบบล้านนาของเกษตรกร ประมาณร้อยละ 22.4 (Table 1) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเกษตรกรที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากมีความสนใจและให้ความสำคัญกับการปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านมากกว่าเกษตรกรที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนน้อย อาจเนื่องจากต้องการลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนโดยการปลูกพืชสวนครัวไว้บริโภคในครัวเรือน

จากการศึกษายังพบว่า เกษตรกรที่มีจำนวนสมาชิกวัยแรงงานในครัวเรือนน้อยมีความสนใจและให้ความสำคัญกับการปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านมากกว่าเกษตรกรที่มีจำนวนสมาชิกวัยแรงงานในครัวเรือนมาก ทั้งนี้อาจเนื่องจากการปลูกพืชสวนครัวไม่จำเป็นต้องใช้แรงงานจำนวนมาก อาจปลูกเพื่อการบริโภคในครัวเรือนของตนเองในพื้นที่น้อยและจำกัด ดังนั้นเห็นได้ว่าเกษตรกรที่มีจำนวนสมาชิกวัยแรงงานในครัวเรือนน้อยจะมีความต้องการในการส่งเสริมการปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านมาก ซึ่งจากการศึกษาของ Sakkatat and Kruekum (2017) พบว่าจำนวนแรงงานในครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับการเลือกทำเกษตรแบบเคมีหรือแบบอินทรีย์ของเกษตรกร

ผลการวิจัยยังพบว่า รายได้ในครัวเรือนของเกษตรกร มีผลต่อความต้องการในการส่งเสริมการปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านโดยมีผลทางลบ ซึ่งเกษตรกรที่มีรายได้ในครัวเรือนน้อยจะมีความสนใจรับการส่งเสริมการปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านมากกว่าเกษตรกรที่มีรายได้ในครัวเรือนมาก ทั้งนี้อาจเนื่องจากเกษตรกรมีความต้องการลดค่าใช้จ่ายใน

ครัวเรือนโดยการปลูกพืชสวนครัวไว้บริโภคเองในครัวเรือน ส่วนที่เหลือสามารถจำหน่ายเป็นรายได้ ซึ่งจากการศึกษาของ Rungjaeng and Wongsamun (2015) พบว่าประสบการณ์ในการทอดผ้ามีผลให้ความต้องการความรู้และการสนับสนุนการผลิตผ้าฝ้ายของสมาชิกกลุ่มแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ในส่วนของการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่มีผลในทิศทางตรงกันข้าม สามารถอธิบายได้ว่าเกษตรกรที่มีจำนวนครั้งในการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรน้อยในรอบเดือนที่ผ่านมาจะมีความต้องการได้รับการส่งเสริมปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านแบบล้านนามากกว่าเกษตรกรที่มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจำนวนมากครั้งกว่า ซึ่งจากการศึกษาของ Kananit *et al.* (2017) พบว่าการติดต่อและได้รับข่าวสารจากบุคคลมีผลต่อความต้องการของเกษตรกร ต่อการได้รับการพัฒนาการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในส่วนของการเข้าร่วมการฝึกอบรมและดูงานด้านการเกษตร สามารถอธิบายได้ว่าเกษตรกรที่มีประสบการณ์หรือเคยเข้าร่วมในการศึกษาดูงานหรือฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับการทำการเกษตร ให้ความสำคัญและมีความสนใจในกิจกรรมการส่งเสริมการปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านมากกว่าเกษตรกรที่ไม่เคยมีประสบการณ์หรือผู้ที่ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมเลย ซึ่งจากการศึกษาของ Kruekum *et al.* (2017) พบว่าการเข้าร่วมอบรมและดูงานด้านการเกษตร มีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการส่งเสริมการปลูกไม้ผลเขตหนาวของเกษตรกร

ในส่วนของการประสบการณ์การปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านของเกษตรกร ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรที่มีประสบการณ์ในการปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านมากจะมีความต้องการในการส่งเสริมปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านล้านนามากกว่าเกษตรกรที่มีประสบการณ์น้อย ซึ่งจากการศึกษาของ Wansri and Wongsamun (2015) พบว่าประสบการณ์ปลูกยางพารามีผลทำให้ความต้องการของเกษตรกรในการส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตยางพาราแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่ง Charoenmoon

and Taechaprasertvitaya (2012) พบว่าประสบการณ์ในการเลี้ยงโคเนื้อทำให้ความต้องการได้รับการส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จากผลการวิเคราะห์พหุคูณของความ ต้องการในการส่งเสริมปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านแบบล้านนาของเกษตรกรสามารถนำมาพยากรณ์คะแนนความต้องการของเกษตรกรในการส่งเสริมปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านแบบล้านนาได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับการส่งเสริมการปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านแบบล้านนา เกษตรกรพบปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ ปัญหาเรื่องโรคและแมลงรบกวนพืชที่เกษตรกรปลูก ปัญหาในฤดูแล้งมีน้ำน้อยไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตร ราคาผลผลิตต่ำและพ่อค้าเลือกซื้อเฉพาะผลผลิตที่มีคุณภาพดี ขาดความรู้ในการแปรรูปผลผลิตพืชที่ปลูกในกรณีที่มีคุณภาพต่ำ และเกษตรกรให้ข้อเสนอแนะว่า หน่วยงานสำนักงานเกษตรอำเภอหรือมหาวิทยาลัย ควรจัดโครงการฝึกอบรมให้แก่เกษตรกรเกี่ยวกับการปลูก การปฏิบัติดูแลรักษาพืชผักสวนครัว การป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรูพืชและการทำน้ำหมักชีวภาพ ควรส่งเสริมการแปรรูปสินค้าเกษตรที่มีความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ โครงการส่งเสริมที่จัดขึ้นในระยะแรกควรมีการวางแผนโดยการมีส่วนร่วมกับเกษตรกร ควรวางแผนการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรในชุมชน สร้างเครือข่ายการผลิตทางการเกษตรร่วมกับชุมชน และควรมีการสร้างตลาดชุมชนเพื่อรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกร

สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านอยู่ในระดับมาก และเกษตรกรมีความต้องการในการส่งเสริมปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านแบบล้านนาโดยภาพรวมใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการวางแผนการปลูก 2) ด้านการปฏิบัติดูแลรักษา 3) ด้านการจัดการผลผลิต และ

4) ด้านการตลาด อยู่ในระดับความต้องการมาก สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการในการส่งเสริมการปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านแบบล้านนาของเกษตรกร ได้แก่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนสมาชิกวัยแรงงานในครัวเรือน รายได้ในครัวเรือน การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร การเข้าร่วมการฝึกอบรมและศึกษาดูงานด้านการเกษตร และประสบการณ์การปลูกพืชผักสวนครัวพื้นบ้านของเกษตรกร

ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับการส่งเสริมการปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านที่สำคัญ ได้แก่ ขาดความรู้ในการปลูกและการป้องกันกำจัดศัตรูพืช ในฤดูแล้งมีน้ำน้อยไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตร ผลผลิตราคาไม่แน่นอน ขาดตลาดรองรับผลผลิต และเกษตรกรเสนอแนะว่าโครงการส่งเสริมที่จัดขึ้นควรจัดอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรเกี่ยวกับการปลูกพืช การป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรูพืช การทำน้ำหมักชีวภาพ การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การสนับสนุนแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร และควรจัดให้มีตลาดรับซื้อผลผลิตอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

1. หน่วยงานสำนักงานเกษตรอำเภอ หรือสถานศึกษาในพื้นที่ควรวางแผนงานส่งเสริมการปลูกพืชสวนครัวในพื้นที่เป้าหมายอย่างทั่วถึงทุกครัวเรือน โดยเน้นความสนใจของเกษตรกร หรืออาจให้เน้นพิเศษในการส่งเสริมการผลิตในครัวเรือนเกษตรกรที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมาก เพื่อเป็นการลดรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกรได้อีกทางหนึ่ง

2. ในการส่งเสริมการปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านในพื้นที่เป้าหมาย เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรสามารถใช้ข้อมูลจำนวนสมาชิกวัยแรงงานในครัวเรือนเป็นปัจจัยหนึ่งในการพิจารณา โดยจะเห็นได้ว่าครัวเรือนที่มีจำนวนแรงงานน้อยจะมีความสนใจที่จะปลูกพืชสวนครัวมากกว่าครัวเรือนที่มีจำนวนแรงงานมากกว่า

3. ในการส่งเสริมการปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้าน อาจเริ่มจากการส่งเสริมในครัวเรือนที่มีรายได้ไม่มากนัก เพื่อเป็นการลดค่าใช้จ่ายของครัวเรือนเกษตรกร และจะเป็นการสร้างรายได้อีกทางหนึ่ง และสามารถขยายงานส่งเสริมไปยังเกษตรกรรายอื่นๆ ได้

4. ในการจัดทำโครงการพัฒนาและส่งเสริมการปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านแบบล้นนาในพื้นที่เป้าหมาย ควรมีการพิจารณาปัจจัยเกี่ยวกับการติดตามงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ในการเข้าหาเกษตรกรอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งต้องมีการบูรณาการงานร่วมกันทั้งส่วนของเกษตรกร ชุมชน และหน่วยงานส่งเสริมการเกษตร

5. ในการจัดทำโครงการพัฒนาและส่งเสริมการปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านแบบล้นนาในพื้นที่เป้าหมาย เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรควรมีการกระตุ้นและประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรเข้าร่วมในกิจกรรมในระยะเริ่มต้นให้มาก แล้วค่อยขยายสู่งานส่งเสริมการผลิตในเกษตรกร หรือกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่เป้าหมายงานส่งเสริมอย่างกว้างขวาง นอกจากนี้ควรมีการจัดทำโครงการฝึกอบรม เพื่อให้ความรู้แก่เกษตรกรอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

6. ในการดำเนินงานส่งเสริมการปลูกพืชสวนครัวพื้นบ้านในระยะเริ่มต้นควรให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดองค์ความรู้ใหม่ๆ ในการปลูกพืชสวนครัว แก่เกษตรกรที่เคยมีประสบการณ์มาก่อนหรือสร้างเกษตรกรต้นแบบที่มีการจัดการสวนครัวที่ดี หรือเกษตรกรผู้นำในพื้นที่ต่างๆ เพื่อเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้และศึกษาดูงานของเกษตรกรรายอื่นที่สนใจก่อนที่จะขยายไปสู่การส่งเสริมในพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่ได้สนับสนุนทุนวิจัย งบประมาณแผ่นดิน ประจำปี พ.ศ. 2561 ขอขอบคุณ คณาจารย์ บุคลากร และนักศึกษาสาขาการพัฒนาส่งเสริม

และนิเทศศาสตร์เกษตร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่ให้การสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการศึกษาวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลและดำเนินการวิจัย ขอขอบคุณผู้นำชุมชนและเกษตรกรในเขตพื้นที่อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลและสนับสนุนการวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- Charroenmoon, K. and P. Taechaprasertvitaya. 2012. Needs for extension of beef cattle farmers in Amphoe Phon Changwat Khon Kaen. **Khon Kaen Agriculture Journal** 40(Special Issue): 327-333. [in Thai]
- Kananit, S., P. Prapatigul and C. Wongsamun. 2017. Farmers' needs for agricultural development from Wathong subdistrict Administrative Organization Phuwiang district, Khon Kaen province. **Khon Kaen Agriculture Journal**. 40(special Issue): 1515-1521. [in Thai]
- Kruekum, P., K. Piwnyl, S. Thaisamuk and W. Kankaew. 2017. Farmers' decision making process on the participation in temperate fruit production extension project in the Royal project area. **Journal of Agricultural Research and Extension** 34(3): 53-62. [in Thai]
- Prasithrathsint, S. 2003. **Social Science Research Methodology**. 12thed. Bangkok: Fueang Fa Printing House. 681 p. [in Thai]

- Rungjaeng, T. and C. Wongsamun. 2015. Needs for knowledge and support on cotton fabric production of members of weaving women groups in Changwat Udon Thani. **Khon Kaen Agriculture Journal** 43(1): 1020-1024. [in Thai]
- Sakkatat, P. and P. Kruekum. 2017. Factors affecting organic or chemical agricultural practice of farmers in Chiang Mai. **Journal of Agricultural Research and Extension** 34(2): 66-77. [in Thai]
- Valaisathien, P. 2002. **The Process of Enhancing Participation.** pp. 74-80. *In* The Seminar Documentation of synergy created 2nd. Bangkok: Ministry of Social Development and Human Security. [in Thai]
- Wansri, N. and C. Wongsamun. 2015. Needs for extension and support on para rubber production of farmers in So Phisai district, Buengkan province. **Khon Kaen Agriculture Journal** 41(1): 1007-1012. [in Thai]
- Yamane, T. 1967. **Statistics: An Introductory Analysis.** New York: Harper and Row. 886 p.